

Τῷ αὐτῷ ματρί,
Κ. Σ. Αἰγυπία,
Μετὰ δόξαν ὁδοῦσαν
Κλέην

Η ΠΟΤΝΙΑ ΜΗΤΗΡ
ΩΣ ΠΡΟΣΤΑΤΙΣ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

Λόγος ἐναρκτήριος,

*ἐκφωνηθεὶς ἐν τῇ αἰδούσῃ τῶν τελετῶν τοῦ Πανεπιστημίου
τῇ 23^ῃ Ὀκτωβρίου 1922*

ὑπὸ

Κ. ΜΕΡΜΗΓΚΑ

Καθηγητοῦ τῆς Ἑυχειρητικῆς

Ἀθῆναι 1922

Η ΠΟΤΝΙΑ ΜΗΤΗΡ ΩΣ ΠΡΟΣΤΑΤΙΣ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

Ὁ νέος ὀργανικὸς νόμος τοῦ Πανεπιστημίου ὥρισεν ὅτι «ὁ τὸ πρῶτον διοριζόμενος τακτικὸς καθηγητὴς ἀρχεται τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ τῶν τελετῶν τοῦ Πανεπιστημίου δι' ἐναρκτηρίου λόγου, γινομένου δημοσίᾳ». Εἰς ἐμὲ ἔλαχεν ἡ τιμὴ ὅπως ἐγκαινίσω τὴν νέαν ταύτην ἐναρκτήριον παρουσίαν ἐν τῇ ἐπισήμῳ ταύτῃ αἰθούσῃ. Κατ' ἐξοχὴν ἐπιστημονικὴ ἢ ἐμφάνις τοῦ νέου Καθηγητοῦ εὐνόητον ὅτι ὀφείλει νὰ ἀποβλέπῃ εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν ἀνάλυσιν θεματὸς τινος, ἄρα, ἵνα κατ' Ἀριστοτέλη εἴπωμεν, εἰς τὴν ἐξερεύνησιν τοῦ ἐσχάτου λόγου ιδέας τινὸς ἢ πράγματος. Οὕτω μοὶ ἐφάνη ὀρθὸν ὅπως παράσχῳ ἐνώπιον Ὑμῶν ἀπεικόνισιν τῆς ἥν ἔχω ἀντιλήψεως περὶ τῆς ὑποχρεώσεως τοῦ Πανεπιστημίου ἀπέναντι τῆς ἐπιστημονικῆς καλλιέργειας. Πρὸ τούτου δ' ὅμως αἰσθάνομαι ἐμαυτὸν ἠναγκασμένον ὅπως ἀπαντήσω εἰς ἐρώτημα, ὅπερ βλέπω διαγραφόμενον ἐπὶ τῶν χειλέων Ὑμῶν, τῶν τοσοῦτον εὐμενῶς προσελθόντων ὅπως παραστῆτε εἰς τὴν τελετὴν ταύτην.

Εὐλόγος καὶ δικαία ἡ ἀπορία, ἥτις γεννᾶται παρ' ἐκάστῳ ἐξ Ὑμῶν ἐπὶ τῇ σκέψει, ὅτι ἐξ ὅλων τῶν μεγάλων ἀξιωματῶν ἐν τῇ Πολιτείᾳ μόνον τὸ τοῦ καθηγητοῦ πανεπιστημίου ἔχει τὴν ἐξαιρετικὴν ταύτην ἐπισημοποίησιν τοῦ ἐναρκτηρίου λόγου. Οὐτε Ἀρεοπαγίτης οὔτε Ἀρχιεπίσκοπος οὐδὲ στρατηγὸς τις οὐδ' ἄλλος οἷοσδὴποτε τιτλοῦχος προσέρχεται ὅπως ἐγκαινίσῃ τὸ ἑαυτοῦ ἔργον διὰ δημοσίου ἐναρκτηρίου λόγου. Πόθεν λοιπὸν ἡ ἀρχὴ καὶ ποῖος ὁ λόγος τῆς ἐξαιρετικῆς ταύτης ἐπισημοποιήσεως καὶ δημοσίου καθαγιασμοῦ τοῦ ἔργου ἡμῶν; Τὴν ἀπάντησιν εὐρίσκομεν κειμένην ἐν αὐτῇ τῇ φύσει καὶ

* Ἡ ὀνομασία τῶν πανεπιστημίων διὰ τῆς ἐπικλήσεως *mater* (μήτηρ) φέρεται χρονολογουμένη ἀπὸ τοῦ 1254, ὅτε ὁ Πάπας Ἰννοκέντιος IV ἔδωκε τὴν προσωνυμίαν ταύτην εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς πόλεως Oxford, ὅπερ παρέβαλε πρὸς γόνιμον μητέρα (*foecunda mater*), ἥτις, «*de utero suo filios producit ad justitiam eruditos*». Τὸ δ' ἐπίθετον *alma* (πότνια), ὅπερ ἀπενέμετο πρότερον εἰς πολιτικὰς κοινότητας, ἐχρησιμοποιήθη πολλῶ βραδύτερον, ἥτοι κατὰ τὸν 14ον αἰῶνα, πρὸς τὰ πανεπιστήμια.

ὑποστιάσει τοῦ καθηγητικοῦ ἔργου. Τὰ πανεπιστήμια, τὰ ἄξια τοῦ ὀνόματος, ὑπάρχουσι πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον κυρίως, ὅπως δηλ. χρησιμεύωσιν ἀφ' ἑνὸς μὲν ὡς διδακτήρια ἐπιστημόνων, ἀφ' ἑτέρου δὲ καὶ ὡς κέντρα ἐπιστημονικῆς ἐρεῦνης. Ἐν τῇ διττῇ αὐτοῦ ταύτῃ ιδιότητι, ὡς διδασκάλου ἐπιστημόνων καὶ ὡς ἐρευνητοῦ, παρίσταται ὁ καθηγητὴς πανεπιστημίου περιβεβλημένος ἑξαιρετικὴν ιδιότητα μεταξὺ τῶν λειτουργῶν τῆς πολιτείας. Καὶ ὑπόκεινται μὲν τὰ πανεπιστήμια, ὡς καὶ πᾶς ἄλλος κοινωνικὸς ὀργανισμὸς, εἰς ἐξέλιξιν ἐπιβαλλομένην ὑπὸ τοῦ χρόνου, καὶ εἰς παραλλαγὴν ἐξαρτωμένην ἐκ τοῦ πνεύματος, ὅπερ διέπει τὴν ἐθνότητα ἢ τὴν κοινωνίαν, ἐν ᾗ τὸ πανεπιστήμιον· ἀλλ' ἐκεῖνο, ὅπερ διακρίνει τὴν ὑγιᾶ πανεπιστημιακὴν παιδευσιν πάσης ἐποχῆς, εἶναι ἡ κυριαρχία τῆς ἀγνῆς ἀνιδιοτελοῦς ἐπιστήμης, ἣτις γνωρίζει μὲν ὅτι ἐξ αὐτῆς μέλλει νὰ προκύψῃ ἡ παντοδαπὴ ὠφέλεια τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐν τούτοις τὴν ἀλήθειαν ἐκζητεῖ χάριν αὐτῆς ταύτης τῆς ἀληθείας ἀνεξαρτήτως τοῦ ὅπερ μέλλει νὰ προέλθῃ ἀποτελέσματος. Αὕτη εἶναι ἡ ἀληθὴς «πότνια μήτηρ», ἡ ἀγαπῶσα καὶ ἐκτρέφουσα τὸ ἴδιον ἑαυτῆς τέκνον, τὴν ἀλήθειαν, οὐχὶ ἐπὶ ὑπολογισμῶ τινι, ἀλλ' ἐξ ἀγνῆς μητρικῆς στοργῆς. Τὰ πανεπιστήμια, ὡς ἐστὶαι ὑψηλῆς ἠθικῆς διδασκαλίας, δηλ. τοιαύτης, καθ' ἣν τίθεται ὑπὸ ἔλεγχον πᾶσα γνῶσις τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος καὶ ἐπομένως καὶ πᾶσα προᾶξις τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ καθ' ἣν ἔτι ζητεῖται νὰ ἐμφυσηθῇ εἰς τὴν ψυχὴν τῶν διδασκομένων ἡ ἀγάπη καὶ ἡ προσήλωσις πρὸς ὅ,τι ἀγνὸν καὶ ὑψηλὸν ὑπάρχει ἐν τῇ ζωῇ τῶν ἀνθρώπων, ὡς τοιαῦτα λοιπὸν τὰ πανεπιστήμια ἔχουσιν ἀνάγκην πολλῆς ἐλευθερίας, ἀνευ τῆς ὁποίας δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ εὐοδωθῇ ὁ σκοπὸς τοῦ πανεπιστημίου, τουτέστιν ἡ παρακίνησις τοῦ πνεύματος τῶν φοιτητῶν εἰς ἀπροκατάληπτον ἐρευναν παντὸς τοῦ νοητοῦ.

Ἀλλὰ ποία τις ἡ ἐλευθερία αὕτη καὶ ποῖα τὰ ὅρια αὐτῆς; Τὰ σημεῖα, πρὸς ἃ αὕτη ἀναφέρεται, εἶναι πολλά, μάλιστα δὲ καὶ ἀπροσδιόριστα, καθ' ὅσον δηλ. σὺν τῷ χρόνῳ, ἐπὶ τῇ ἐξελίξει τῶν βιωτικῶν ὅρων ἐν ταῖς κοινωνίαις καὶ τῇ μεταβολῇ ἐν τῇ νοητικῇ ἀντιλήψει τῶν ἀνθρώπων ἐκάστης ἐποχῆς καὶ ἐκάστου ἔθνους ἢ κράτους, ἐπέρχεται μετατόπισις τῆς πανεπιστημιακῆς δικαιοδοσίας — ὡς περὶ τούτου μαρτυρεῖ ἡ ἱστορικὴ διαδρομὴ τῆς ζωῆς τῶν πανεπιστημίων· ἀλλ' ἐν τούτοις δύνανται νὰ καταταχθῶσι ταῦτα ὑπὸ τὰς ἐξῆς τρεῖς μεγάλας κατηγορίας 1^{ον}) τῆς διδακτικῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ πανεπιστημίου ἀπέναντι τῶν νόμων τοῦ Κράτους, 2^{ον}) τῆς δικαιοδοσίας ὡς πρὸς τὴν ἐκλογὴν τῶν νέων καθηγητῶν πανεπιστημίου καὶ

3^{ον}) τῆς αὐτεξουσιότητος ἐν τῇ ἐφαρμογῇ διδακτικῶν καὶ ἐρευνητικῶν μεθόδων.

Ἡ ἀνάγκη πολλῆς εὐρυχωρίας ἐν τῇ κινήσει τῆς πανεπιστημιακῆς διδασκαλίας ἀπέναντι καὶ τῶν τριῶν τούτων μεγάλων κεφαλαίων ἀποβαίνει εὐνόητος. Διότι πόθεν ἄλλοθεν πηγάζει ἢ πᾶσα νομοθεσία καὶ ἡ διανοητικὴ ὁργάνωσις καὶ ἡ κοινωνικὴ σύνθεσις πάσης πολιτείας ἢ ἐξ ὅρων βιολογικῶν καὶ ἱστορικῶν καὶ κοινωνιολογικῶν; Καὶ ἐπομένως ποῖος θὰ ἠρνεῖτο εἰς τὸν καθηγητὴν ἐπιστήμης βιολογικῆς ἢ ἱστορικῆς κ.τ.τ. νὰ ἐξελέγξῃ καὶ ἐπικρίνῃ ὅ,τι ἀποτελεῖ ἀκριβῶς ἀντικείμενον τῆς ἰδίας ἑαυτοῦ ἐπιστημονικῆς ἐρεῦνης; Καὶ ὡς πρὸς τὸ δεύτερον δέ, τὴν ἐξουσίαν ἐπὶ τὴν ἐκλογὴν τῶν καθηγητῶν, τίς ἄλλος θὰ ἠδύνατο νὰ ἔχῃ ἔγκυρον γνώμην περὶ τῆς ἱκανότητός τινος ὑποψηφίου ἀρχηγοῦ ἐν τῇ ἐπιστημονικῇ ἐρεῦνῃ καὶ τῇ διδασκαλίᾳ εἰμὴ αὐτοὶ οὗτοι οἱ ἤδη ἐν ἐνεργείᾳ ἐπιστημονικοὶ ἀρχηγοί; Ὁμοίως δ' ὡς πρὸς τὸ τρίτον, δηλ. τὴν πλήρη αὐτοτέλειαν ἐκάστου καθηγητοῦ ἐν τῇ ἐκλογῇ τοῦ τε διδακτικοῦ καὶ τοῦ ἐρευνητικοῦ σχεδίου, ὅπερ προτιμᾷ νὰ ἐφαρμόσῃ, δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ νοηθῇ περιορισμὸς τῆς πλήρους ἐλευθερίας ἐν τῇ ἐνασκήσει τοῦ ἔργου τούτου.

Τοιαύτη λοιπὸν ἡ ἐλευθερία, ἡ ἀνεγνωρισμένη πρὸς τὰ πανεπιστήμια, πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ὁποίας καὶ ἐκρίθη μάλιστα ἀναγκαῖον ὅπως παρασχεθῇ καὶ βαθμὸς τις αὐτονομίας ἐν τῇ ἐσωτερικῇ διοικήσει τῶν πανεπιστημίων (διοικήσεις συγκλήτου, πειθαρχικὴ δικαιοδοσία ἐπὶ καθηγητῶν καὶ φοιτητῶν κ.τ.τ.).

Καὶ νῦν ποῖα τὰ ὅρια τῆς ἐπιστημονικῆς καὶ διδακτικῆς ἐλευθερίας τοῦ καθηγητοῦ; Ταῦτα οὐδεὶς νομοθέτης καθώρισεν, ἀλλ' οὔτε καὶ θὰ καθορίσῃ. Ἡ ἀντίληψις τοῦ ὁρίου, μέχρι τοῦ ὁποίου θὰ προαγάγῃ τὴν ἑαυτοῦ ἐρευναν καὶ κρίσιν καὶ ἔλεγχον, ἐπαφίεται εἰς αὐτὸν τοῦτον τὸν καθηγητὴν. Ἡ Πολιτεία δὲν ἔχει ἀνάγκην νὰ ἐξασφαλίσῃ ἑαυτὴν κατὰ κινδύνου ἐνδεχομένου νὰ προέλθῃ ἀπὸ τῆς πανεπιστημιακῆς διδασκαλίας καὶ ἐρεῦνης· διότι τὴν ἐξασφάλισιν τούτην παρέχει αὐτὸ τοῦτο τὸ πανεπιστήμιον, ὅπερ μετὰ τῶν ἑαυτοῦ καθηγητῶν καὶ φοιτητῶν παρίσταται ὥς τι σύνολον ὑγιὲς καὶ νομοταγὲς καὶ εὐτακτον ἀλλ' ἐν ταῦτῳ καὶ ἐλευθερόφρον καὶ ἀνεξάρτητον. Καὶ εἶναι ἐντελῶς ἰδιόρρυθμος ἡ ὑπόστασις ἡμῶν αὕτη, εὕρισκομένων ἐν τῷ μέσῳ μεταξὺ ἀφ' ἑνὸς τῶν πειθαρχούντων ὁργανικῶν τμημάτων καὶ ὑπηρεσιῶν τοῦ κράτους καὶ ἀφ' ἑτέρου τῶν ἄλλων ἐκείνων ἀνατρεπτικῶν στοιχείων, ὅσα δύνανται νὰ γεννηθῶσιν ἐντὸς τοῦ πολιτικοῦ σώματος, προερχόμενα ἐκ τινος πολιτικῆς ἢ κοινωνικῆς ζυμώ-

σεως. Ἡμεῖς εἴμεθα οἱ ὑποστηρικταὶ παντὸς ὑγιοῦς παλαιοῦ στοιχείου ἀλλὰ καὶ οἱ σκαπανεῖς τῆς προόδου, ἔστω καὶ τῆς μᾶλλον ἀνατρεπτικῆς· εἴμεθα οἱ συντηρητικοὶ ριζοσπάσται, ὥς εἴμεθα καὶ οἱ ἀριστοκρατικοὶ δημοκράται, οἱ ἀπεκδεχόμενοι μὲν τὴν πλήρη ἰσότητα ἐν τῇ ἐπιστημονικῇ ἐρευνῇ καὶ καλλιέργειᾳ ἀλλὰ καὶ ἀναγνωρίζοντες τὴν ὑπεροχὴν τῆς δυνάμεως καὶ ἐπιμελείας. Οὕτω θὰ ἡδυνάμεθα, παρωδοῦντες τὴν γνωστὴν ἐκείνην ρῆσιν τοῦ Περικλέους, νὰ εἰπώμεν ὅτι φιλονομοῦμεν μετ' ἀνεξαρτησίας καὶ φιλοδοξοῦμεν ἄνευ ἀλαζονείας.

Τοιαύτη ἡ ἐξαιρετικὴ θέσις τοῦ καθηγητοῦ πανεπιστημίου, τοῦ διδασκάλου τῶν φοιτητῶν, τοῦ ἀρχηγοῦ ἐπιστημόνων, θέσις ὑψοῦσα αὐτόν, ὥς ἐρευνητὴν καὶ κήρυκα τῆς ἐπιστημονικῆς ἀληθείας, ὑπεράνω πάσης ἐπιβολῆς ἀνθρωπίνης, πάσης προλήψεως καὶ προκαταλήψεως. Εὐλόγος ἐπομένως καὶ ἡ ἀπαίτησις οὐ μόνον τοῦ ἐπιστημονικοῦ κόσμου ἀλλ' ἐτι καὶ τῆς πολιτείας καὶ κοινωνίας, ὅπως ἀκούσῃ ἐκ στόματος τοῦ νέου καθηγητοῦ τὴν διακήρυξιν τῶν ὅσων οὗτος πρεσβεύει ἐν σχέσει πρὸς τι τμήμα ἐκ τῶν ἀποτελούντων τὴν ὅλην αὐτοῦ ἀποστολήν.

Εἰς ἐμὲ ἃς ἐπιτραπῇ σήμερον ὅπως παράσχω ἐνώπιον Ὑμῶν ἀπεικόνισιν τῆς ἥν ἔχω ἀντιλήψεως περὶ τοῦ καθήκοντος τοῦ πανεπιστημίου ὥς πρὸς τὴν προαγωγὴν τῆς ἐπιστήμης. Σπεύδω ἀμέσως ὅπως προλάβω ἐπικειμένην παρεννόησιν, μέλλουσαν νὰ προέλθῃ ἐκ τοῦ ἀκούσματος τῆς φράσεως «προαγωγὴ τῆς ἐπιστήμης». Διότι διὰ τοῦ ὅρου τούτου νοεῖται ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ ἀτομικὴ ἐπιστημονικὴ καλλιέργεια ἀφ' ἑτέρου δὲ καὶ ἡ διδασκαλία αὐτῆς παρὰ τοῖς φοιτηταῖς, ἐνῶ ἐνταῦθα πρόκειται περὶ ἄλλου τινός, δηλ. περὶ συστηματικῆς ἐνεργείας πρὸς ἀνακάλυψιν, ὑποστήριξιν καὶ προσοικείωσιν παντὸς χρησίμου καλλιεργητοῦ τῆς ἐπιστήμης. Ταύτην θὰ ἡδυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν «ἔμμεσον προαγωγὴν τῆς ἐπιστήμης» καὶ περὶ ταύτης, ἣν θεωρῶ ὥς ἀποτελοῦσαν ἐπίσης σοβαρὸν καθῆκον τοῦ πανεπιστημίου, ἐπιθυμῶ ὅπως φέρω τὸν λόγον σήμερον. Τοσούτω δὲ μᾶλλον κρίνω τὸ θέμα τοῦτο ἀξιόλογον καθ' ὅσον καὶ δὲν ἀπετέλεσε μέχρι τοῦδε, ἐξ ὅσων τοῦλάχιστον γνωρίζω, ἀντικείμενον συστηματικῆς μελέτης καὶ ἀσχολίας τῶν πανεπιστημίων. Πρόκειται δηλ. περὶ ἰδιαίτερας ἐπιτακτικῆς φροντίδος, ἣν ὑπολαμβάνω ὥς ἀποτελοῦσαν καθῆκον πάσης πανεπιστημιακῆς σχολῆς καὶ ἣτις ἀποβλέπει εἰς τὴν προσοικείωσιν πάσης ἰσχυρᾶς ἐπιστημονικῆς διανοίας, ἀφ' ἧς προσδοκᾶται ἐπιτυχῆς συμμετοχῇ εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν καλλιέργειαν. Καὶ ἀφθο-

νοῦσι μὲν αἱ περιπτώσεις ἐκεῖναι, αἱ ἐγνωσμέναι, καθ' ὅς ἡ πανεπιστημιακὴ σχολή, ἡ περὶ ἧς ἐκάστοτε ἐπρόκειτο, ἔσπευσε νὰ προσελκύσῃ πρὸς ἑαυτὴν τὸν ἐπιστήμονα ἐκεῖνον, ὅστις εἴτε διὰ ρηξικελεύθου τινὸς ἐπινοήσεως εἴτε καὶ διὰ μακρᾶς ἐπιτυχοῦς ἐπιστημονικῆς ἐνασχολήσεως ἀπέδειξεν ἑαυτὸν ὡς σοβαρὸν παράγοντα εἰς τὸ πανεπιστημιακὸν ἔργον. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶναι ἀρκετόν. Θὰ ἔπρεπεν ἡ ἔρευνα καὶ ἐκλογή τῶν πανεπιστημιακῶν σχολῶν νὰ ἐξετείνετο πολλῶ πέραν τοῦ κύκλου τῶν ἐτοίμων ἤδη ἐρευνητῶν, νὰ ἐφθανε μέχρι τῶν φοιτητικῶν θρανίων καὶ ἐκεῖθεν νὰ ἐξέλεγε τοὺς ἀριστεῖς τοῦ πνεύματος, τοὺς μέλλοντας ἐργάτας τῆς ἐπιστήμης καὶ καθηγητὰς τοῦ πανεπιστημίου. Διότι εἰς καλλιέργειαν τῶν ἐπιστημῶν καὶ εἰς διδασκαλίαν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ δὲν καλοῦνται οἱ ἀριστεῖς τοῦ πνεύματος· τοῦναντίον οἱ περισσότεροι ἐξ αὐτῶν ἀπόλλυνται ἀχρησιμοποίητοι. Πᾶς τις τρόφιμος τοῦ ἡμετέρου Πανεπιστημίου γνωρίζει περιπτώσεις πλείονας τῆς μιᾶς, καθ' ὅς φοιτηταὶ διακριθέντες ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους διὰ τε τὴν ὀξυδέρκειαν καὶ τὴν ἐπιμέλειαν καὶ τὸ ἦθος καὶ ἀναγνωρισθέντες ὡς κορυφαῖοι μεταξὺ τῶν συμφοιτητῶν ἀπωλέσθησαν ἐν τούτοις ἐκ τοῦ ἐπιστημονικοῦ ὁρίζοντος μετὰ τὸ πέραν τῆς πανεπιστημιακῆς παιδείας, τραπέντες ὁ μὲν εἰς εἰς τὴν δημοσίαν ὑπηρεσίαν πρὸς ἐξοικονόμησιν τῶν πρὸς τὸ ζῆν, ὁ δ' ἄλλος εἰς τινὰ ἐπαρχίαν πρὸς ἐξάσκησιν τοῦ ἱατρικοῦ ἢ δικηγορικοῦ ἐπαγγέλματος κ.τ.τ. Καὶ πᾶς τις δ' ἐκ τῶν διδασκόντων ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ ἀθροίζει ὅλον ἐν τῇ μνήμῃ τοιαύτας περιπτώσεις μεταξὺ τῶν ἑαυτοῦ μαθητῶν, καθ' ὅς τοιοῦτοι φοιτηταί, σεμνώματα μεταξὺ τῶν ἀποτελούντων τὸ ἀκροατήριον αὐτοῦ, ἐκλείπουσι διὰ παντὸς ἐκ τοῦ ἐπιστημονικοῦ πεδίου ἅμα τῇ ἀποφοιτήσει. Βαρεῖα λύπη πιέζει τὴν ψυχὴν τοῦ πανεπιστημιακοῦ διδασκάλου ὅταν ἀναλογίζεται ὅτι ἐκεῖνοι, οἱ δύο ἢ τρεῖς φοιτηταί, οὓς ἀνεγνώρισεν ἤδη ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τοῦ πανεπιστημιακοῦ ἔτους ὡς τοὺς ἐπιμελεστέρους καὶ ἱκανωτέρους ἐν τῇ ἐπιστημονικῇ μαθήσει καὶ οὓς ἐφ' ἐκάστῳ μαθήματι ἀναζητεῖ διὰ τοῦ βλέμματος ἵνα πρὸς αὐτοὺς ἀποτείνῃ τὸν λόγον καὶ ἀπευθύνη τὴν σκέψιν ὅσας πρόκειται περὶ βαθύτερου νοήματος καὶ δυσχερεστέρου προβλήματος, ὅτι αὐτοὶ ἴσως δὲν θὰ εἶναι μεταξὺ τῶν μελλόντων συνεργατῶν ἐν τῇ ἐπιστήμῃ καὶ τῶν μελλόντων συναδέλφων ἐν τῇ πανεπιστημιακῇ διδασκαλίᾳ, ἀλλ' ὅτι πιθανῶς οὗτοι μὲν θὰ ἀπέλθωσι μακρὰν τοῦ πανεπιστημίου, ἐκεῖ ἔνθα καλεῖ αὐτοὺς ἡ ἀνάγκη τοῦ ἀγῶνος τοῦ περὶ ὑπάρξεως, ἀντ' αὐτῶν δ' ἴσως θὰ προελθῶσιν εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν ὡς μνηστῆρες τῶν θέσεων τῶν

προωρισμένων εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν ἔρευναν ἄλλοι, οἵτινες δύναμιν μὲν ἐπιστημονικὴν εἴτε ἔχουσιν εἴτε καὶ δὲν ἔχουσιν, ἔχουσιν ὅμως πάντως τὴν λοιπὴν ἐκ τῶν ἔξωθεν ὑποστήριξιν, ἧς στεροῦνται οἱ πραγματικοὶ ἀριστεῖς τοῦ πνεύματος. Καὶ εἶναι μὲν ἡ ἀπώλεια αὕτη πάντως σημαντικὴ καὶ διὰ τὰ πανεπιστήμια μεγάλων ἐθνῶν, ἅτινα ἐν τούτοις καλοῦνται νὰ ἐκλέξωσι μεταξὺ μεγάλου ἀριθμοῦ ἐπιστημόνων καὶ ἐφ' ὧν ἐπομένως καὶ περιορίζεται σημαντικῶς ἡ ἀπώλεια αὕτη, ἀφοῦ ὑπάρχει τόση πληθὺς ἐπιστημονικῶν θέσεων καὶ ἄλλων μέσων, ὥστε ὁ πράγματι ἱκανὸς ἀπόφοιτος τοῦ πανεπιστημίου, ὁ αἰσθανόμενος καὶ ροπὴν καὶ δύναμιν πρὸς τὴν θεραπείαν τῶν ἐπιστημῶν, δύναται νὰ εὔρη τὴν ποθητὴν ἐπικουρίαν καὶ ὑποστήριξιν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον· ἀλλὰ προκειμένου περὶ πανεπιστημίου μοναδικοῦ, ὡς τὸ ἡμέτερον, καὶ κύκλου ἐπιστημόνων μικροῦ, οἷος ὁ παρ' ἡμῖν, ἡ ἀπώλεια παρίσταται αὐτόχρομα δεινὴ.

Βοήθειαν ἐν τούτῳ θὰ ἡδύνατο νὰ παράσχη ὁ καθορισμὸς συστηματικῆς φροντίδος περὶ ἐξευρέσεως τῶν ἀρίστων μεταξὺ τῶν φοιτητῶν ἐκάστου πανεπιστημιακοῦ ἔτους παρ' ἐκάστη σχολῇ. Ὅταν ὁ ἔπαινος τῶν πολλῶν, καὶ ἔτι μᾶλλον συμπάντων τῶν διδασκόντων συμφωνῇ ὑπὲρ τινος ἢ τινων ἐκ τῶν φοιτητῶν καὶ ὅταν οἱ ἀριστεῖς οὗτοι, δοκιμαζόμενοι συνεχῶς ἐν τῇ διαρκείᾳ τῶν ἐτῶν τῆς ὅλης φοιτήσεως, δεικνύονται ἀδιαπτῶτως κορυφαῖοι, ὀφείλει νὰ ἀπορρεύσῃ τὸ καθῆκον τῆς πανεπιστημιακῆς διοικήσεως ὅπως ἐξασφαλίσῃ τὴν διάσωσιν αὐτῶν, προστατεύσῃ δὲ καὶ τὴν περαιτέρω ἐκπαίδευσιν αὐτῶν καὶ οὕτως ἐπιτύχῃ τὴν μέλλουσαν χρησιμοποίησιν αὐτῶν ὡς πρωτεργατῶν τῆς ἐπιστήμης. Οὕτω θὰ εὐοδωθῇ ἡ πύκνωσις τῆς τάξεως τῶν ἐρευνητῶν ἐπιστημόνων διὰ τῶν ἐκλεκτῶν τοῦ πνεύματος καὶ ἐπομένως καὶ ἡ ἐπικράτησις τῶν ἀρίστων ἐν τῇ ἀμίλλῃ πρὸς κατάληψιν θέσεως μεταξὺ τῶν μελλόντων ἀρχηγῶν τῆς ἐπιστήμης. Συνδρομὴν λίαν συντελεστικὴν ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην ἔρχεται ὅπως παράσχη ὁ νέος ἡμῶν ὀργανικὸς νόμος, ὅστις ἐθέσπισε τὴν παροχὴν ὑποτροφιῶν εἰς κλίμακα πολλῶν εὐρυτέραν ἢ ὡς συνέβαινε πρότερον. Εἰς τὴν σκόπιμον παροχὴν τῶν ὑποτροφιῶν τούτων ὀφείλει νὰ προσεέλθῃ καὶ ἡ συνεχὴς φροντίς περὶ ἀνακαλύψεως ἐν γένει παντὸς ἐξαιρετικοῦ ἐπιστημονικοῦ πνεύματος μεταξὺ τῶν φοιτητῶν καὶ ἔτι καὶ ἡ ἄγρυπνος παρακολούθησις τῆς σταδιοδρομίας αὐτοῦ, ὅπως οὕτω κατορθωθῇ ἵνα μηδεὶς σοβαρὸς ἐργάτης τῆς ἐπιστήμης μείνῃ ἀχρησιμοποίητος.

Ἀλλὰ καὶ ἄλλο καθῆκον, συμφυές, ὅπερ βαρύνει οὐχὶ πλέον τὸ

πανεπιστήμιον ἀλλὰ τὴν πολιτείαν, ὀφείλει νὰ ἐξαρθῇ ἰδιαιτέρως. Ὑπηρεσία τοῦ Κράτους, ἄρα ἃς ὀνομάσωμεν τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας, ὀφείλει αὕτῃ ὡς ἀληθῆς ἔφορος καὶ φρουρὸς τῆς ἐκπαιδεύσεως, ὅπως ἀνιχνεύῃ καὶ ἐξευρίσκη ἤδη ἀπὸ τῶν μαθητικῶν θρανίων τὰς ἐξαιρετικὰς πνευματικὰς δυνάμεις τοῦ ἔθνους, αἵτινες τόσον συχνὰ ἐγκρύπτονται ἐντὸς τοῦ κρανίου πτωχῶν μαθητῶν καὶ αἵτινες οὕτω συχνὰ ἀπόλλυνται πρὸς μεγάλην ζημίαν τῆς ἐπιστήμης ἡμῶν. Καὶ ὅτι μὲν τοιαύτη τις προσπάθεια καὶ ἐνέργεια, δηλ. συστηματικὴ ἀναζήτησις καὶ ἐκλογὴ παντὸς ἐξαιρετικοῦ πνεύματος μεταξὺ τῶν μαθητῶν τῶν σχολείων, ἐπιβάλλεται ὥς τι ὑψηλὸν καθῆκον, ἀποβλέπον εἰς διάσωσιν καὶ χρησιμοποίησιν τῆς ἀληθοῦς πνευματικῆς ἱκμάδος τοῦ ἔθνους, τοῦτο ἀπόκειται ὡς ἀναμφήριστον· γεννᾶται δ' ὁμως τὸ ζήτημα, πῶς θὰ ἡδύνατο νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ τοιαύτη ὀρθὴ ἐκτίμησις τῆς μελλούσης πνευματικῆς ὑπεροχῆς μεταξὺ τῶν μαθητῶν τῶν σχολείων. Διότι ἡ πεῖρα, ἡ μακρά, ἔχει ἤδη πιστοποιήσῃ τὸ γεγονὸς, ὅτι πολλοὶ μαθηταὶ διαπρέποντες εἰς ἐπιμέλειαν καὶ μάθησιν ἀποβαίνουσιν εἴτα λίαν μέτριοι ἢ καὶ ἄχρηστοι ἐπιστήμονες καὶ τὰν ἀπάλιν ὅτι οὐκ ὀλίγοι ἐκ τῶν ἀριστέων τοῦ πνεύματος, καὶ ἐκ τῶν μεγαλοφυῶν ἔτι, ὑπῆρξαν μέτριοι ἢ καὶ κακοὶ μαθηταί. Τὸ γεγονὸς τοῦτο θὰ ἡδύνατο νὰ ἀγάγῃ ἐπὶ τὴν παραδοχὴν τῆς σκέψεως, ὅτι τοιοῦτοτρόπως ἀποβαίνει ἀδύνατος ἡ πρόγνωσις τῆς μελλούσης πνευματικῆς δυνάμεως, σκέψεως, ἣτις ἐν τούτοις εἶναι σφαλερά. Διότι ὡς πρὸς τοῦτο γίνεται σύγχυσις μεταξὺ ἀφ' ἑνὸς τῆς ἐπιμελείας τοῦ μαθητοῦ καὶ ἐπιτηδειότητος αὐτοῦ εἰς τὸ ἐκμανθάνειν τὰ ὑπὸ τοῦ διδασκάλου καθοριζόμενα θέματα καὶ ἀφ' ἑτέρου τῆς πραγματικῆς ἰσχύος τοῦ πνεύματος, ἣτις πολλάκις καὶ ἐπαναστατεῖ κατὰ τῆς σχολικῆς μεθοδικότητος, ἢ ἄλλοτε, ἔτι συχνότερον, καὶ ἀρνεῖται ἐπιμόνως νὰ ὑποβληθῇ εἰς τὴν κατεργασίαν ὀρισμένου τινὸς διδακτικοῦ θέματος, φέρον εἰπεῖν τὴν ἐκμάθησιν νεκρᾶς τινος γλώσσης, οἷον τῆς λατινικῆς κ.τ.τ. Ὡστε, ἐὰν ἐμελλε νὰ ἀναζητηθῇ μεταξὺ κλάσεώς τινος τῶν μαθητῶν ἡ ἐνδεχομένη παρουσία ἐξαιρετικοῦ τινος πνεύματος, δὲν θὰ ἔπρεπεν ἡ ἀναζήτησις αὕτη νὰ περιορισθῇ μεταξὺ τῶν ἐγνωσμένων ἤδη ὡς ἐπιμελῶν καὶ εὐμαθῶν μαθητῶν, νὰ μὴ ἀποκλείσῃ ἐπομένως καὶ τίνα τυχὸν ὑπάρχοντα μαθητὴν τοιοῦτον, ὅστις, ἐπιμελῆς μὲν πάντως καὶ οὗτος, ἐνῶ ὕστερεϊ ἴσως εἰς μαθητικότητα ὡς πρὸς τι ἢ τίνα εἶδη τῆς προγραμματικῆς παιδείας, ἀλλὰ παρέχει τὸ ἄλλο ἐκεῖνο χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῆς πολλῆς νοητικῆς δυνάμεως, δηλ. τὴν καθοδήγησιν τοῦ πνεύματος πέραν τῶν προσφερομέ-

νων ὑπὸ τῆς διδασκαλίας. Ἐπὶ τὸν μαθητὴν τοῦτον πρέπει νὰ κατευθυνθῇ τοῦ διδασκάλου ἡ προσοχὴ καὶ τὸν μαθητὴν τοῦτον πρέπει νὰ ἐγκολπωθῇ ἡ φιλόστοργος μέριμνα τῆς Πολιτείας.

Τοῦτο εἶναι τὸ κριτήριον τῆς διανοητικῆς ἰσχύος, τῆς γενικῆς, τοιαύτης οἷαν ἀπαιτοῦμεν πρὸς εὐδοκίμησιν ἐν τῇ ἐπιστημονικῇ καλλιέργειᾳ. Διότι, σημειωτέον τοῦτο καλῶς, οὐδεμία ὑπάρχει διάκρισις ἐν τῇ ποιότητι τῆς διανοίας ὥς πρὸς τὴν καλλιέργειαν ἐκάστης τῶν ἐπιστημῶν, τῶν λοιπῶν πλὴν τῶν μαθηματικῶν. Ὁ νοῦς ὁ ἰσχυρός, ὁ πρόσφορος πρὸς τὴν καλλιέργειαν μιᾶς, εἶναι ἐπίσης ἱκανὸς πρὸς τὴν ἐξυπηρέτησιν καὶ ἄλλης οἵαςδήποτε, ὅχι δ' ὅμως καὶ τῆς μαθηματικῆς ἐπιστήμης, ἥτις εἶναι καὶ ἡ μόνη, πρὸς ἣν ἀπαιτεῖται ἰδιοφυΐα, ἥτοι εἰδικὴ κατασκευὴ τοῦ ἐγκεφάλου.

Αἱ γνώσεις ἡμῶν ὥς πρὸς τὴν διάκρισιν τῶν διαφόρων τμημάτων τῆς διανοητικῆς ἐκτάσεως τοῦ ἐγκεφάλου (ἄρα κυρίως τῶν μετωπιαίων λοβῶν αὐτοῦ) εἶναι ἔτι τόσον περιορισμέναι, ὥστε οὐδὲ πόρρωθεν δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν περὶ τῆς θέσεως καὶ ἐκτάσεως τοιούτου «μαθηματικοῦ κέντρου», πολλῶ δ' ἔλαττον περὶ τῆς εἰδικῆς κατασκευῆς τῶν συνιστώντων αὐτὸ στοιχείων. Ἐπομένως ζητοῦντες νὰ ἐξηγήσωμεν τὴν ἐξαιρετικὴν ταύτην θέσιν τῶν μαθηματικῶν μεταξὺ τῶν λοιπῶν ἐπιστημῶν περιοριζόμεθα κατ' ἀνάγκην εἰς ἀπλὴν θεωρητικὴν ἐρμηνείαν. Ἐν τούτῳ δὲ φαίνεται βásiμος ἡ σκέψις, ὅτι ἡ χωριστὴ αὕτη ἰδιοφυΐα πρὸς τὰς μαθηματικὰς ἐπιστήμας (ὁ λόγος, ὥς εὐνόητον, περὶ τῶν κυρίως μαθηματικῶν ἐπιστημῶν, τῶν θεωρητικῶν) ὀφείλει νὰ πηγάζῃ ἐκ τῆς παρουσίας εἰδικῶν στοιχείων τοῦ ἐγκεφάλου, ἱκανῶν ὅπως κατεργάζονται ἐξ ἑαυτῶν τὴν ἰδιόρρυθμον μαθηματικὴν σκέψιν, καθ' ἣν, ὥς γνωστόν, πρόκειται περὶ ἐρεῦνης τοῦ νοῦ ἐντελῶς αὐτάρκους καὶ ἀνεξαρτήτου ἀπὸ τοῦ πέριξ κόσμου.

Ὅτι ἡ διάκρισις αὕτη ἡ θεμελιώδης μεταξὺ τῶν δύο τούτων εἰδῶν τῆς διανοητικῆς ἐρεῦνης, δηλ. ἀφ' ἑνὸς τῆς ἀναφερομένης εἰς κατεργασίαν νοητικῶν στοιχείων προερχομένων ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου, ὥς τοῦτο συμβαίνει πρὸς πάσας τὰς λοιπὰς ἐπιστήμας, καὶ ἀφ' ἑτέρου τῆς παρασκευαζούσης ἐκ τοῦ μὴ ὄντος τὰ οἰκοδομικὰ στοιχεῖα τῆς ἐπιστημονικῆς σκέψεως, δηλ. τῆς μαθηματικῆς, ὅτι ἡ διάκρισις αὕτη πράγματι ὑπάρχει καταδεικνύεται καὶ ἐξ ἀναλόγου παρατηρήσεως ἐπὶ ἄλλου ἐδάφους πλὴν τοῦ ἐπιστημονικοῦ, δηλ. ἐπὶ τοῦ καλλιτεχνικοῦ. Καὶ ἐκεῖ βλέπομεν ὅτι πρὸς τὰ λοιπὰ εἶδη τῆς καλλιτεχνίας, ὅσα ἀποβλέπουσιν εἰς ἀναπαράστασιν καὶ ἔξαρσιν τοῦ ἤδη ἐν τῇ φύσει ὑπάρχοντος ὡραίου, ἄρα ἰδίως τὴν γλυπτικὴν καὶ ζωγρα-

φικήν, ὅτι ἀπαιτεῖται παρὰ τοῦ θεράποντος αὐτῶν ὅπως κατέχη τὴν καλλιτεχνικήν ἐμπνευσιμότητα καὶ παραγωγικότητα τοῦ νοῦ τὴν γενικήν πρὸς πάντα ταῦτα τὰ εἶδη, ἐνῶ προκειμένου περὶ μουσικῆς ὑπάρχει ἀνάγκη τῆς ἐξαιρετικῆς ἐκείνης ιδιότητος τοῦ νοῦ, ἥτις καθιστᾷ αὐτὸν ἱκανὸν ὅπως κατασκευάζῃ ὅλως ἐξ ἑαυτοῦ τὰς ἁρμονίας τῶν ἡχων, τὰς ἀνυπάρχοντες ἐν τῷ ἔξω κόσμῳ.

Κατὰ ταῦτα, συνοψίζων τὴν πρότασίν μου, θὰ ἡδυνάμην νὰ διατυπώσω αὐτὴν ὡς εὐχήν, ὅπως μὴ περιοριζώμεθα ἵνα τοὺς συνεργάτας ἡμῶν ἐν τῇ ἐπιστημονικῇ ἐρεύνῃ καὶ συναδέλφους ἐν τῇ διδασκαλίᾳ ἐκλέγωμεν μεταξὺ τῶν ὑποβαλλομένων ὑπὸ τὴν ἡμετέραν κρίσιν καὶ ψῆφον, ἀλλ' ὅπως ἐπεκτείνωμεν τὴν μέριμναν ἡμῶν εἰς ἀναζήτησιν καὶ ὑποστήριξιν καὶ προπαρασκευὴν παντὸς ἐξαιρετικοῦ πνεύματος, ὅπερ ἄλλως, ἀγνοούμενον καὶ παραμελούμενον, ὑπόκειται εἰς τὸν κίνδυνον νὰ μὴ φθάσῃ μέχρις ἡμῶν.

Ὑπὸ τὴν ἐννοίαν ταύτην ὀφείλει νὰ ἐπιστηθῇ ἡ προσοχὴ ἐπὶ τὴν πλημμέλειαν τῆς μέχρι τοῦδε τηρουμένης ἀγωγῆς ἀπέναντι ἄλλης τάξεως ἐπιστημόνων, λίαν ἐγγὺς ἡμῶν εὗρισκομένων. Πρόκειται δηλ. περὶ τῆς ἀδιαφορίας, μεθ' ἧς ἡ ἐπίσημος ὡς εἰπεῖν ἐπιστήμη, ἄρα ἡ πανεπιστημιακὴ σχολή, προσφέρεται πρὸς τοὺς νέους ἐπιστήμονας, τοὺς ὀρεγομένους πανεπιστημιακῆς θέσεως. Ὁ νέος ἐπιστήμων, ὁ φιλοδοξῶν νὰ εὐδοκιμήσῃ καὶ ἀναγνωρισθῇ ἐν τῇ πανεπιστημιακῇ σταδιοδρομίᾳ, βλέπει ἑαυτὸν ἠναγκασμένον ὅπως φροντίσῃ οὐ μόνον περὶ τοῦ ἐπιστημονικοῦ ἑαυτοῦ ἔργου, ἀλλὰ καὶ κυρίως περὶ τῆς ἐξευρέσεως καὶ χρησιμοποίηστος τῶν ἄλλων ἐκείνων μέσων, τῶν ἥκιστα ἐπιστημονικῶν καὶ ἐν πολλοῖς ἥκιστα ἀξιοπρεπῶν, δι' ὧν ἀνοίγεται ἡ ὁδὸς τῆς πανεπιστημιακῆς ἐπιτυχίας, εἰς ἣν τοιοιυτοτρόπως συχνάκις καταλήγει ὁ ἐπιστήμων κεκμηκῶς ἐκ τῆς ταπεινωτικῆς πάλης καὶ τετρωμένος τὴν ψυχὴν, τὴν ἀγνὴν καὶ ὑγιᾶ. Ἀπὸ πάσης τοιαύτης φροντίδος περὶ ἀναγνωρίσεως καὶ ἀπὸ πάσης ἀνάγκης ἐξευτελιστικῆς προσπαθείας πρέπει νὰ ἀπαλλάξωμεν τοὺς νέους ἐπιστήμονας, ἕκαστος τῶν ὁποίων ὀφείλει νὰ γνωρίζῃ ὅτι πᾶσα αὐτοῦ ἐργασία θὰ εὕρῃ ἄμεσον καὶ δικαίαν τὴν κρίσιν καὶ ἀνταπόδοσιν, ὅτι δὲ τὸ ὅλον αὐτοῦ καθῆκον περιορίζεται εἰς τὸ ἐπιστημονικὸν ἔργον, ἐνῶ ἡ ἀναγνώρισις τοῦ ἔργου τούτου καὶ ἡ ἀνταμοιβὴ ἀνήκει εἰς ἡμᾶς.

Ἡ ἐπίγνωσις τοῦ διττοῦ τούτου γεγονότος, ἥτοι ἀφ' ἑνὸς τῆς τόσον μεγάλης σοβαρότητος, ἣν ἔχει τὸ ζήτημα τῆς χρησιμοποίησεως πάσης πνευματικῆς δυνάμεως τοῦ ἔθνους, καὶ ἀφ' ἑτέρου τῆς τοσαύτης

ὀλιγωρίας, ἥτις ἐπικρατεῖ μέχρι τοῦδε ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην, ἢ ἐπίγνωσις αὕτη γεννᾷ τὴν συναίσθησιν τῆς ἀνάγκης, ὅπως ἐπιδιώκεται συστηματικῶς πρῶτον ἢ ἀνακάλυψις καὶ δεύτερον καὶ ἢ ὑποστήριξις καὶ προαγωγή παντὸς ἰσχυροῦ πνευματικοῦ παράγοντος ὅπου δηποτε ἔμελλε νὰ ὑπάρξῃ τοιοῦτος. Διότι δὲ τὸ τοιοῦτον συστηματικὸν ἔργον τῆς ἐπιστημονικῆς ὥς εἶπεῖν ἐξερευνήσεως πάσης ἐγκεκρυμμένης πνευματικῆς δυνάμεως δὲν δύναται, ὥς εὐνόητον, νὰ εὐοδωθῇ δι' ἄλλης τινὸς ἀνεπισήμου καὶ κατατετμημένης ἐνεργείας, τούτου ἔνεκα θὰ ἡυχόμεν ὅπως ἴδωμεν ἐπιταχυνομένην τὴν ἔλευσιν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης — ἥτις ἄλλως βεβαίως θὰ ἔλθῃ — καθ' ἣν πνευματικὸν κέντρον εἰδικόν, ἀποτελούμενον ἐξ ἐργατῶν τοῦ πνεύματος, ἀσχολουμένων αὐτῶν τούτων εἰς παντοίας ἐκδηλώσεις τῆς πνευματικῆς ζωῆς, θὰ ἀποβλέπῃ εἰς τὴν ἀνίχνευσιν καὶ παρακολούθησιν, ἀλλ' ἔτι καὶ διάσωσιν καὶ χρησιμοποίησιν, πάσης ἰσχυρᾶς διανοίας, ἥς ἢ ἐκδήλωσις ἔμελλε νὰ παρασχεθῇ ὅπωςδῆποτε εἴτε δι' ἐξαιρετικῆς ἐπιδόσεως εἴτε δι' ἰσχυρᾶς ἐπινουτικότητος εἴτε κατ' ἄλλον οἶονδῆποτε τρόπον.

Τοιοῦτον ὑψηλὸν πνευματικὸν κέντρον, προωρισμένον ὅπως λαμβάνῃ γνῶσιν τῆς ὅπουδῆποτε καὶ ὅπωςδῆποτε ἐκδηλουμένης ἐξαιρετικῆς πνευματικῆς ἰσχύος, ἐπομένως δὲ ἀναλαμβάνῃ αὐτὴν ὑπὸ τὸν ἑαυτοῦ ἔλεγχον καὶ προστασίαν καὶ ἄρα καὶ ἐξασφαλίζῃ αὐτὴν ἀπὸ ἐνδεχομένου κινδύνου παραπλανήσεως καὶ ἀπωλείας, τοιοῦτο κέντρον ἄριστον ἔμελλε νὰ ἀποτελέσῃ ἡ μέλλουσα Ἀκαδημία, ἥτις καὶ θὰ παρίστα ἴδρυμα πράγματι ἀντάξιον τοῦ ἐντευκτηρίου ἐκείνου, δι' οὗ ὁ Πλάτων ἀπηθανάτισε τὸν κῆπον τοῦ Ἀκαδήμου.*

Ἡ περίοδος τῶν ἐτῶν τούτων παριστᾷ τὴν μετάπτωσιν τοῦ

* Τὸν ὄργανισμόν τοιαύτης Ἀκαδημίας εἰκάζω τοιοῦτον, καθ' ὃν ἐπιστήμονες καὶ καλλιτέχναι ἀπροσδιορίστου ἀριθμοῦ (ἐκλεγέντες ἐν ἀρχῇ μὲν τινες ὑπὸ τῶν πανεπιστημιακῶν καὶ πολυτεχνικῶν σχολῶν κ.τ.τ. εἶτα δ' οἱ λοιποὶ ἐκλεγόμενοι ὑπὸ τῶν ὑπαρχόντων Ἀκαδημαϊκῶν) κατατάσσονται εἰς εἰδικὰ τμήματα, ὧν ἕκαστον ἐφορεύει ἐπὶ τῆς ἀντιστοίχου πνευματικῆς κινήσεως, ἥς πᾶσαν ὑγιᾶ ἐκδήλωσιν, καταφαινομένην ὅπουδῆποτε (οὐ μόνον διὰ συγγραφῆς ἢ καλλιτεχνικῆς παραγωγῆς κ.τ.τ. ἀλλ' ἔτι καὶ ὑπὸ μορφὴν ἐξαιρετικῆς ἐπιδόσεως ἐν τῇ μαθητείᾳ τοῦ σχολείου ἢ τοῦ πανεπιστημίου κ.λ.π.) ὑποβάλλει ὑπὸ τὴν ἑαυτοῦ κρίσιν καὶ ἔλεγχον, φροντίζει δὲ κυρίως — διὰ τῶν ὧν διαθέτει ὕλικῶν καὶ ἡθικῶν μέσων — ὅπως ὁ περὶ οὗ πρόκειται ἐπιστήμων ἢ καλλιτέχνης μὴ στερηθῇ τῆς ἥς ἴσως ἔχει ἀνάγκην συνδρομῆς καὶ ὑποστηρίξεως ἐν τῷ ἁγῶνι περὶ ὑπάρξεως καὶ εὐδοκιμήσεως.

ἐπιστημονικοῦ βίου τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος ἀπὸ τῆς παιδικῆς εἰς τὴν ὥριμον ἡλικίαν — ἀφοῦ τὰ ἑκατὸν ἔτη λογίζονται ὡς τὸ ὅριον τοῦ χρόνου ἐλευθέρας ζωῆς, ὅπερ ὀφείλει πᾶν ἔθνος νὰ ὑπερβῇ ἵνα καταστῇ ἱκανὸν πρὸς ἐπιστημονικὴν παραγωγὴν. Οὕτω, πατοῦντες τὸ κατώφλιον τῆς θύρας, δι' ἧς ἀνοίγεται πρὸ ἡμῶν τὸ στάδιον τῆς τιμιωτέρας ἐπιτυχίας, ἣν δύναται νὰ ἔχῃ ἡ ἀνθρωπίνη ζωὴ, δηλ. τῆς εὐδοκιμήσεως ἐν τῇ ἐπιστημονικῇ καλλιιεργίᾳ, ὀφείλομεν πρωτίστως νὰ ἀποβλέψωμεν καὶ ἐκτιμήσωμεν τὰς πλημμελείας καὶ τὰ ἐμπόδια, ἅτινα ἐκ τῆς πείρας ἐγνωρίσαμεν ὡς ἐπιφόβους ἐχθροὺς τῆς πανεπιστημιακῆς καὶ ἐπιστημονικῆς ἡμῶν σταδιοδρομίας. Ἐπὶ μίαν τοιαύτην πλημμέλειαν, ἀναφερομένην ἀκριβῶς εἰς τὴν καθηγητικὴν δικαιοδοσίαν, δηλ. ἐπὶ τὴν παραμέλησιν τοῦ καθήκοντος πρὸς ἀνακάλυψιν καὶ διάσωσιν καὶ χρησιμοποίησιν πάσης πνευματικῆς δυνάμεως τοῦ Ἑθνους, ἐζήτησα σήμερον νὰ ἐπιστήσω τὴν προσοχήν.

Ἐπὶ τῇ τροπῇ ταύτῃ τοῦ λόγου πρὸς τὴν σκιερὰν ὄψιν τοῦ λαμπροῦ ἡμῶν ἐπιστημονικοῦ καὶ καθηγητικοῦ ἔργου αἰσθάνομαι καὶ λύπην καὶ ἀνάγκην συγγνώμης ἐκ μέρους τῶν εὐμενῶν μου ἀκροατῶν. Ἀλλ' οὗτος εἶναι ὁ κλῆρος, ὅστις ἐπέλαχεν εἰς τὴν γενεὰν ἡμῶν, τῶν σημερινῶν σκαπανέων τῆς ἑλληνικῆς ἐπιστήμης. Ἡμεῖς εἴμεθα τεταγμένοι ὅπως προλειάνωμεν τὴν ὁδόν, τὴν μέλλουσαν νὰ ἀγάγῃ εἰς τὴν ἀκμὴν χωρὶς καὶ νὰ ἐλπίζωμεν ὅτι θὰ προφθάσωμεν νὰ ἴδωμεν ἀνατέλλουσαν τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, καθ' ἣν ὁ νέος καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου ἡμῶν δὲν θὰ ἔχῃ ἀνάγκην νὰ ἐφιστᾷ τὴν προσοχήν τῶν ἀκουόντων ἐπὶ τοὺς κινδύνους καὶ τὰ ἐμπόδια τῆς ἐπιστημονικῆς καλλιιεργίας, ἀλλὰ θὰ σαγηνεύῃ μόνον αὐτούς, ἐξιστορῶν τὴν ἰδίαν ἑαυτοῦ παραγωγικὴν ἐργασίαν καὶ ἐπιδεικνύων τοὺς καρποὺς τῶν ἔργων του. Καὶ τότε ἡμεῖς, οἱ σημερινοὶ προπαρασκευασταὶ τῆς ὁδοῦ, ἐπίμονοι ὅμως καὶ αἰσιόδοξοι ἐργάται, μετατεθειμένοι ἐν μορφῇ ἐκεῖ που ἐπὶ τινος τοίχου τῆς αἰθούσης ταύτης, θὰ εἴμεθα οἱ μάρτυρες οἱ εὐτυχεῖς τῆς εὐτυχοῦς ἐκείνης στιγμῆς. Ἀλλ' ὄχι! Τὸν ἐργάτην τοῦ νοῦ δὲν πρέπει νὰ συγκινῇ ἡ προσδοκία τῆς καρποφορίας τοῦ εἰς ὃ ἀφωσιώθη ἔργου, οὔτε τῆς ἀμέσου ἀλλ' οὐδὲ καὶ τῆς μελλούσης. Τὸν ἐνθουσιασμὸν ἡμῶν ἐν τῷ ἔργῳ καὶ τὴν χαρὰν ἐν τῇ παραγωγῇ παρέχει αὐτῇ καὶ μόνη ἡ ἀφοσίωσις ἐν τῇ ἐργασίᾳ. Ἡ ἀσχολία ἡμῶν ἔχει τὸ ἰδιάζον ἐκεῖνο, ὅπερ ὥρισεν ἤδη ἄριστα ὁ Lessing, ὅτι δηλ. ἐν τῇ ἀναζητήσει τῆς ἀληθείας — καὶ τοῦτο εἶναι τὸ ἔργον ἡμῶν — τὴν εὐτυχίαν· γεννᾷ οὐχὶ ἡ ἐπίτευξις τοῦ σκοποῦ, δηλ. ἡ κατάκτησις τῆς ἀληθείας, ἀλλὰ καὶ μόνη ἡ ἀναζήτησις αὐτῆς. Τὴν δύναμιν τῆς

ὑπερηφανείας, ἣν δικαιούται νὰ ἔχη πᾶς ἐργάτης τοῦ νοῦ, καὶ τὸν βαθμὸν τῆς περιφρονήσεως, ἣν οὗτος αἰσθάνεται πρὸς τὴν κρίσιν τῶν ἀνθρώπων, τὴν σχετικὴν πρὸς τὸ ἔργον του, πρέπει νὰ προσκληθῇ ὁ ποιητὴς νὰ ἐκφράσῃ. Ὁ ὑψηπέτης ποιητὴς, ὃν φιλοστόργως καὶ φιλαρέσκως στεγάζει τὸ Πανεπιστήμιον ἡμῶν, ἅς δανείσῃ τοὺς στίχους τῆς « Ἀσάλευτης ζωῆς ».

(Ὁ λάκκος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὁ ἐργάτης τοῦ νοῦ τὸ ἴδιον ἑαυτοῦ ἔργον, τὸ ἄγαλμα, τὸ παραγνωρισθὲν καὶ περιφρονηθὲν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, ἔθαιψεν ὅπως διαφυλάξῃ διὰ τὸν μέλλοντα δίκαιον χρόνον, ὁ λάκκος οὗτος προφητεύει τὴν περιφρόνησιν τοῦ ἔργου καὶ εἰς τὸ μέλλον :

*Τὸ σήμερα εἶτανε νωρίς, ταῦριο ἀργὰ θὰ εἶναι
Δὲ θὰ σοῦ στρέξῃ τῶναιρο, δὲ θᾶρθ' ἡ αὐγὴ ποῦ θέλεις
Μὲ τον καῦμό τ' ἀθάνατου, ποῦ δὲν τὸ φθάνεις μεῖνε
Κυνηγητὴς τοῦ σύγνεφου, τοῦ ἴσκιου Πραξιτέλης.*

Εἰς τὴν ἀμείλικτον ταύτην φωνὴν ὁ ποιητὴς ἀντιτάσσει τὴν δικαίαν ὑπερηφάνειαν.

*Κὶ ἐγὼ ἀποκρίθηκα : " Ἀς περάσω κὶ ἅς πεθάνω
Πλάστης κὶ ἐγὼ μ' ὅλον τὸν νοῦν καὶ μ' ὅλην τὴν καρδιά μου
Λάκκος κὶ ἅς φάῃ τὸ πλάσμα μου, ἀπὸ τ' ἀθάνατα ὅλα
Μπορεῖ ν' ἀξίζῃ πιὸ πολὺ τὸ γοργοπέρασμά μου).*

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

007000016718

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΑΘΗΝΑΙ, ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ "ΕΣΤΙΑ,, Κ. ΜΑΪΣΝΕΡ & Ν. ΚΑΡΓΑΔΟΥΡΗ 13576

